

Oikeusministeriölle

**Asia** Lausunto oikeusprosessin keventämisestä

**Viite** Oikeusministeriön lausuntopyyntö 11.1.2016 ( OM 8/41/2015)

### **Kirjallinen rikosprosessi**

Yhtenä keinona oikeusprosessin keventämiseen on arviomuistiossa esitetty kirjallisen rikosprosessin käytöalan laajentamista. Kuten muistiossa todetaan, käyttöalan laajentaminen joko soveltamisalaa tai tuomitavaa enimmäisrangaistusta korottomalla tuskin olennaisesti lisää menettelyssä käsiteltävien juttujen lukumäärää. Kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien juttujen lukumäärä on jo nyt suuri. Vuoden 2015 tilastojen mukaan rikosasioita ratkaistiin koko maassa kirjallisesti n. 17.000 asiaa, mikä määrä oli prosentuaalisesti n. 32 %:a ratkaistuista rikosasioissa. Vantaan käräjäoikeudessa ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä 30 %:a asioista. Määrä on vaihdellut vuosittain 30 – 35 %:n välillä. Monessa käräjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä ratkaistujen asioiden osuus on 40 – 44 %:a. Selkeä poikkeus on Helsingin käräjäoikeus, jossa kirjallisessa menettelyssä ratkaistavien juttujen osuus on ollut n. 11 %:a rikosasioiden kaikista ratkaisuksista. Mikään seikka ei viittaa siihen, että kirjallisessa menettelyssä ratkaistavien rikosasioiden tosiasiallista lukumäärä voitaisiin olennaisesti lisätä.

Kirjallisen menettelyn soveltamisalaa voidaan laajentaa lisäämällä lakiin luettelo rikoksista, joita kirjallisessa menettelyssä voidaan tutkia, vaikka niissä säädetty enimmäisrangaistus ylittääkin kaksi vuotta. Selkein ratkaisu tähän olisi se, että yhden tuomarin kokoonpanon ratkaisuvalta olisi sama riippumatta siitä, onko menettely suullinen vai kirjallinen. Vantaan käräjäoikeus kannattaa tätä ratkaisua. Tässä yhteydessä voidaan luettelo rikoksista, jotka voidaan ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa, laajentaa. Tämäkään ratkaisu ei lisää merkittävästi kirjallisen menettelyssä ratkaistavien juttujen lukumäärää. Prosessin ja toiminnan kehittämisen kannalta kyse olisi kuitenkin ratkaisusta, joka selkeyttäisi tilannetta.

Yhtenä vaihtoehtona arviomuistiossa on esitetty, että menettelyssä voitaisiin tuomita nykyistä ankarampia rangaistuksia. Tällaisen muutoksen merkitys olisi hyvin marginaalinen. Mitä ankarampaa rangaistusta vaaditaan, sitä useammin on tarve suullisen oikeudenkäynnin järjestämiseen pelkästään rangaistuksen mittaamisen vuoksi. Rangaistuksen määrääminen ei ole eikä saa ole pelkkä mekaaninen tai tekninen toimenpide. Rangaistuksen mittaamisessa tulee esille tuomarin harkinta oikeasta rangaistusseuraamuksesta. Vastajan kuuleminen on tarpeellinen osa seuraamuksen määräämistä.

Arviomuistiossa ehdotetaan, että kirjallisen menettelyn käyttämisen edistämiseksi lakiin otettaisiin määräys siitä, että syyttäjän on esitettävä nimenomainen seuraamuskannanotto. Tällainen säännös voidaan toki lakiin ottaa. Vantaan käräjäoikeuden käsityksen mukaan nimenomaisen seuraamuskannanoton esittäminen kuuluu syyttäjän velvollisuuksiin ilman nimenomaista säännöstäkin. Käytännössä myös useimmat syyttäjät esittävät nimenomaisen seuraamuskannanoton ehdottaessaan asian käsittelemistä kirjallisessa menettelyssä. Tämä asia olisi sinänsä ratkaistavissa koulutuksella ja työtapojen kehittämällä. Syyttäjän velvollisuuksiin kuuluu jo rikosasioita ja oikeudenkäyntejä koskevien periaatteiden mukaan nimenomaisen seuraamuskannanoton esittäminen. Kuulemisperiaate yksistään edellyttää nimenomaisen seuraamuskannanoton esittämistä jo nykyisessä prosessissa.

Yhden kosketuksen toimintamallia ehdotetaan yhdeksi ratkaisuksi. Tämä on sinänsä kannatettava toimintatapa. Yhden kosketuksen periaatteesta on keskusteltu siitä saakka nykyinen lainsäädäntö kirjallisesta menettelystä rikosasioissa tuli voimaan. Tosiasiallisesti tätä toimintatapaa käytetään vähän. Kysymys on

lähinnä poliisin ja syyttäjien toimintatapojen kehittamisestä. Vantaan kärjäoikeus on antanut Itä - Uudenmaan syyttäjävirston syyttäjille oikeuden syyttäjähasteiden antamiseen. Arviomuistiossa ehdotetaan otettavaksi esitutkintalakiin säännös, että epäiltyä pidettäisiin poliisin huostassa tiedoksiintoon saakka. Tällainen säännös mahdollistaisi nykyistä paremmin yhden kosketuksen toimintatavan soveltamisen. Säännöstä harkittaessa on kuitenkin syytä tarkasti rajata, minkä ajan vapaudenmenetys voi tällä perusteella kestää. Yhden kosketuksen toimintamallin laajempi soveltaminen edellyttää kuitenkin, että poliisi ja syyttäjä todellisuudessa ottavat tämän toimintamallin käyttöön ja kehittävät työtapojaan. Kärjäoikeudella yksin ei ole suuria mahdollisuuksia edistää yhden kosketuksen toimintamallia.

Nykyisen hallituksen ohjelmassa on otettu esiin mahdollisuus laajentaa rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyä niin, että entistä useammin asian voisi ratkaista tuomioistuimen ulkopuolisessa menettelyssä poliisi tai syyttäjä. Kärjäoikeuden näkökulmasta rangaistusmääräysmenettelyn laajentaminen keventäisi rikosasioiden ratkaisumenettelyä. Tällä hetkellä ei ole kuitenkaan tiedossa, mitkä olisivat todelliset reunaehdot tällaiselle menettelylle. Tässä ratkaisuvaihtoehdossa on myös perustuslaillisia ongelmia kuten arviomuistiossa todetaan. Vantaan kärjäoikeus huomauttaa, että rangaistusmääräysmenettelyn laajentaminen vähentäisi selvästi rikosasioiden kirjallisessa menettelyssä käsiteltäviä asioita. Suuri osa nykyisin kirjallisessa menettelyssä ratkaistavista asioista kuuluisi laajennetun rangaistusmääräysmenettelyn soveltamisalaan. Nykyisessä menettelyssä eri osapuolilla on selkeät roolit. Mikäli rangaistusmääräysmenettelyä laajennetaan, poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen roolit eivät ole välttämättä selkeät. Sen vuoksi on syytä harkita, onko suunnitellulle muutokselle tarvetta.

Yhteenvedona kärjäoikeus toteaa, että ehdotettuja muutoksia ja selkeyttämisä rikosasioiden kirjalliseen menettelyyn tulisi tehdä. Niillä on kuitenkin tosiasiallisesti vähäinen vaikutus kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien juttujen lukumäärään.

## **Lautamiehet**

### *1. Lautamiesjärjestelmän puolesta esitetyt perustelut*

Lautamiesjärjestelmän pysyttämistä tai lakkauttamista on viimeksi käsitelty lainvalmistelussa vuonna 2008 (HE 85/2008). Tuolloin keskeisimpänä perusteena järjestelmälle pidettiin sitä, että lautamiesten osallistuminen päätöksentekoon on omiaan pitämään yllä tuomioistuinten luottamus pohjaa yhteiskunnassa. Tuomioistuimia kohtaan tunnettavan luottamuksen ylläpitämisessä lautamiesjärjestelmällä nähtiin selkeää itseisarvoa, että lautamiesjärjestelmää ei ollut syytä kokonaan lakkauttaa. Luottamuksen ylläpitämisen ei kuitenkaan katsottu edellyttävän täysilukuista kokoonpanoa sellaisissa rutiiniluontoisissa jutuissa, joihin ei liity oikeudellisia tai näytöllisiä ongelmia ja jotka ovat myös rangaistuskäytännöltään vakiintuneita. Oikeudenkäynnin julkisuus yleisissä tuomioistuimissa uudistui 1.10.2007 voimaan tulleella lailla. Asioiden suullinen käsittely on edelleen hyvin vahva pääsääntö, ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat laajemmin julkisia kuin vastaavia tietoja sisältävät asiakirjat muissa viranomaisissa. Myös tuomioistuimen ratkaisun julkisuus on säädelty selkeästi. Lisäksi tuomioistuimille on säädetty tiedotusvelvollisuus yhteiskunnallisesti merkittäviä tai huomattavaa julkista kiinnostusta synnyttäneitä asioita koskevista muutoin salassa pidettävistä ratkaisuista. Vuonna 2008 toteutettu yhden tuomarin toimivallan laajennus on puolestaan johtanut siihen, että entistä harvemmat rikosasiat ratkaistaan lautamieskokoonpanossa. Tämän vuoksi yksittäiselle lautamiehelle tulee vuodessa hyvin vähän istuntopäiviä ja siten vain vähän kokemusta. Nämä näkökohdat heikentävät merkittävästi vuonna 2008 esitetyn perustelun painoarvoa. Lautamiesten paikallistuntemus on myös usein tuotu esille lautamiesjärjestelmää puoltavana seikkana. Tarpeellisten todisteiden hankkiminen on myös rikosasioissa pääsääntöisesti asianosaisten velvollisuutena. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti edellyttää puolestaan, että kaikki asian ratkaisemisessa käytettävä aineisto tuodaan avoimeen keskusteluun oikeudenkäynnissä. Voimassa olevaan säätelyyn ei sovi lautamiehen paikallistuntemukseen perustuvan tiedon käyttäminen ratkaisussa.

### *2. Nykyisen järjestelmän edut ja haitat*

Useampien henkilöiden osallistumisesta käsittelyyn on hyötyä erityisesti sellaisissa asioissa, joissa esitetään laajaa suullista todistelua. Tältä kannalta ei ole merkitystä sillä, ovatko kaikki ratkaisijat tuomareita, mutta lautamiesten käyttäminen vapauttaa näissä tapauksissa tuomarit muihin tehtäviin. Toisaalta oikeu-

dellisten kysymysten ratkaisemisessa lautamiehistä ei ole yleensä apua. Viimeksi mainittuun nähden onkin ongelmallista, että lautamiehet on haluttu pitää mukana nimenomaan vaativimpien rikosasioiden ratkaisemisessa. Kustannusten säästämiseksi nykyään käytetäänkin lautamiesten sijasta kolmen tuomarin kokoonpanoja, kun asian käsittely ei kestä kauan tai kun asiassa on keskeisesti oikeudellisia ongelmia. Tällä menettelyllä saadaan lisäksi käräjänotaareille kaivattua istuntokäsittelykokemusta.

Itse lautamiesjärjestelmää kohtaan tunnettavan luottamuksen kannalta on hyvin ongelmallista, että valittavien lautamiesten lukumäärä jaetaan poliittisten puolueiden voimasuhteiden mukaan ja että nämä puolueet valitsevat lautamiehet, jotka saattavat maksaa valitsijalleen niin sanottua puolueveroa tehtävästään saamastaan palkkiosta. Suurin osa lautamiehistä suhtautuu tehtäväänsä vastuuntuntoisesti. Istunnoissa on kuitenkin ilmennyt, että osa lautamiehistä osoittaa vain vähäistä kiinnostusta tehtäväänsä kohtaan. Muutamat ovat jopa nukahtaneet käsittelyn aikana. Myös lautamiehen omat poliittiset ja muut yhteiskunnalliset käsitykset ja jopa ennakkoluulot ovat tulleet ilmi asiaa käsiteltäessä ja ratkaistaessa. Tämä tapahtuu joskus suorastaan oikeuden muiden jäsenten työtä häiritsevästi. Tuomarin tehtäväksi istunnossa ei saisi tuomitsemistoiminnan kustannuksella muodostua lautamiehen käyttäytymisen vahtiminen ja hänen väärinkäsityksensä oikominen. Mahdollista myös on, että lautamiesten itse laatimat äänestyslausunnot välillä pikemminkin heikentävät luottamusta tuomioistuinten toimintaan. Tuomaria ei voida velvoittaa niitä kirjoittamaan.

### *3. Lautamiehistä luopuminen ja sen seuraukset*

Vantaan käräjäoikeus kannattaa lautamiesjärjestelmästä luopumista. Näin vapautuvat varat voidaan kohdentaa tuomioistuimien muuhun toimintaan. Yleiseen luottamukseen tuomioistuinten toimintaan lakkautuksella on tuskin vaikutusta. Samassa yhteydessä on kuitenkin syytä arvioida yhden ja kolmen tuomarin kokoonpanojen säätely siten, ettei säästöä tarpeettomasti valu hukkaan sitä kautta, että asia olisi pakko ratkaista kolmen tuomarin kokoonpanossa. Käräjänotaareiden koulutuksen kannalta heidän laajemmalla käyttämisellä jäsenenä olisi myönteinen vaikutus.

### **Käräjäoikeuden kokoonpanon keventäminen**

Käräjäoikeuden päätösvaltainen kokoonpano rikosasioissa tulisi jatkossa muodostua yhdestä ammattituomarista. Nykyinen peruskokoonpano rikosasioissa (1 ammattituomari + 2 lautamiestä) tulee lautamiesjärjestelmän poistumisen myötä ennemmin tai myöhemmin poistumaan. Siinä tilanteessa, ja muutenkin, yhden ammattituomarin kokoonpano olisi perustelluin ja järkevin valinta peruskokoonpanoksi. Seuraavassa tätä puoltavia ja sitä vastaan puhuvia perusteluja.

#### *Puolesta*

- Nykyisessä peruskokoonpanossa tai kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltävien juttujen määrä on vähäinen suhteessa käsiteltävien rikosasioiden määrään. Siten yhden tuomarin kokoonpano vastaisi paremmin tosiasiallista tilannetta käräjäoikeudessa.
- Järjestelmä olisi erittäin selvä ja se poistaisi tarpeen oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n mukaiselle ehkä keinotekoisena pidettävälle luetteloinnille jutuista, jotka voidaan rangaistusasteikosta huolimatta käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa.
- Järjestelmä olisi prosessiekonomisesti erittäin tehokas, sillä se keskittäisi vähenevät voimavarat paremmin ja nopeammin. Käräjäoikeudessa pystytään helposti tunnistamaan ne asiat, jotka tosiasiallisesti edellyttävät useamman kuin yhden ammattituomarin kokoonpanoa eikä tällöin enää tulisi tarvetta käyttää useamman tuomarin aikaa sellaisiin asioihin, jotka tosiasiallisesti eivät tarvitse useamman tuomarin harkintaa. Useamman kuin yhden tuomarin kokoonpanoissa on myös se usein esiin nouseva ongelma, että asian käsittely voi viivästyä, koska tietty käsittelypäivä ei vain yksinkertaisesti sovi kaikille.
- Peruskokoonpanon muuttamisen on seurattava lautamiesjärjestelmän muutoksia.

## Vastaaan

Oikeastaan ainoa seikka, mikä puhuu peruskokoonpanon muuttamista vastaan on se, että luottavatko asianosaiset ja yleinen oikeustaju (mikä ikinä se onkaan) siihen, että yksi tuomari lähtökohtaisesti on riittävä käsittelemään rikosasiat. Tämän vuoksi peruskokoonpanon muutos tulisikin perustella erittäin selvästi käyttäen hyväksi tilastotietoja käsiteltävien asioiden laadusta, laajuudesta ja määristä.

## Muu kokoonpano

Käräjäoikeudessa voisi uudessa peruskokoonpanossa olla yhden ammattituomarin lisäksi kaksi muuta ammattituomaria, jos sitä asian vaikeuden tai muun erityisen syyn vuoksi olisi pidettävä perusteltuna. Tämä vastaisi osittain nykyistä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:ää, mutta olisi käsittelyn kannalta joustavampi. Mainittu pykälä sisältää nykyisin perusteena myös asian laajuuden. Lähtökohtaisesti on kuitenkin niin, ettei pelkästään asian laajuus voine olla peruste useamman kuin yhden ammattituomarin käyttämiselle vaan perusteen pitäisi lähteä asiaan liittyvän oikeudellisen ongelman vaikeudesta.

Tuomarien käyttäminen muissa käräjäoikeuksissa on tehtävä mahdollisimman helpoksi, koska tarve tähän on olemassa ja tilanteet voivat tulla eteen nopeastikin.

## Riita- ja muut asiat

Hyvin harva riita-asia tai hakemusasia käsitellään muussa kuin lähtökohtana olevassa yhden tuomarin kokoonpanossa eikä järjestelmää tältä osin ole tarvetta muuttaa. Ennemmin voi nousta esille tarve estää tarpeeton laajemman kokoonpanon käyttö tilanteissa, jossa asianosainen ei syystä tai toisesta enää luota puheenjohtajan puolueettomuuteen. Tällöin kysymys on useasti tosiasiallisesta esteellisyysväitteen piiriin kuuluvasta asiasta. Lapsiasioissa asianosaiset varsin usein väärinkäyttävät oikeuttaan vaatia kolmen tuomarin kokoonpanoa ja pahimmassa tapauksessa asian käsittely voi sen takia viivästyä huomattavasti.

Edellytykset kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämiselle pitäisi olla samat kuin rikosasioissa eikä niin kuin nyt, että kolmen tuomarin kokoonpano määrätään, jos ei ole erityistä syytä määrätä toisin (OK 2:5 § 2). Tämä vastaisi paremmin myös sitä ehdottomana pidettävää lähtökohtaa, ettei asianosainen saa itse valita tuomaria.

## Kokoonpanosta päättäminen

Jos asianosainen käsittelyn kuluessa vaatii asian käsittelyn saattamista kolmen tuomarin käsiteltäväksi, tulisi päätöksen voida tehdä asiaa käsittelevä tuomari yksin, jotta välttyään erillisiltä prosesseilta. Päätöksenteon tulee olla samanlainen kaikissa käsiteltävissä asioissa. Kokoonpanokysymys ei saisi olla peruste palauttaa asiaa uudelleen käräjäoikeuden käsiteltäväksi hovioikeudesta.

## **Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin**

Tältä osin voisi olla järkevää muuttaa voimassa olevaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 §:n siten, rangaistukseksi voisi tuomita sakkorangaistus tai enintään 6 kuukautta vankeutta tai enintään 10.000 euron menettämisseuraamus. Samalla voimassa oleva mainitun luvun 12 § käy tarpeettomaksi. Näin ratkaistavien asioiden piiriin tulisi huomattavasti enemmän sellaisia asioita, jotka eivät edellytä vastaajan läsnä oloa.

Toinen mahdollisuus olisi korottaa edellä mainittu maksimirangaistus kahdeksaan kuukauteen, jolloin voitaisiin käyttää täysin hyödyksi myös ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava yhdyskuntapalvelu seuraamuksena. Tällöin on tietenkin mietittävä sitä, miten vakavia tekoja halutaan käsitellä ilman, että vastaajan pitää tulla paikalle ja minkälaisen viestin se antaa.

Perustetta muuttaa nykyistä asiantilaa siltä osin kuin kysymys on vangitun jutusta tai jutusta, jossa asian selvittäminen edellyttää vastaajan läsnäoloa, ei ole. Tutkintavankien ja vankien osalta peruste läsnäololle tulisi olla sama kuin niin sanotulle tavallisellekin vastaajalle. Vangitun paikalle tuleminen tilanteessa, jos-

sa se ei asian selvittämiseksi ole tarpeen, ei ole järkevää. Monipäiväisten juttujen käsittelyssä riittävää pitäisi olla, että hän on paikalla vain alussa, kun syyte ja vaatimukset esitetään.

## **Videoyhteyden käytön laajentaminen**

### *Yleistä*

Esitys videoyhteyden käytön laajentamisesta on kannatettava. Tähän mennessä videoyhteyden käytöstä saadut kokemukset ovat myönteisiä ja videoyhteyden käytön laajentamisesta on saatavissa hyötyjä niin oikeudenkäyntien järjestämisen kannalta kuin taloudellisista näkökohdista.

Videoyhteyden hyödyntäminen helpottaa istunnon suunnittelua ja käytännön järjestelyjä. Videoyhteyden avulla on mahdollista myös nopeuttaa asioiden käsittelyä sen johdosta, että istunnon järjestäminen helpottuu. Videoyhteyden ansiosta on saatavissa taloudellista säästöä muun muassa vankikuljetusten vähentymisestä sekä muusta istunnotmatkojen johdosta aiheutuneiden kulojen ja ajanhukan vähentymisestä. Videoyhteyden käyttäminen on myös tuomioistuimen asiakkaiden edun mukaista. Videoyhteyden käyttämisellä voidaan vaikuttaa oikeudenkäynteihin liittyviin turvallisuusuhkiin sekä välttää asianosaisille aiheutuvaa tarpeetonta haittaa.

Nykyinen videoyhteyttä koskeva sääntely on liian jäykkä eikä se mahdollista videoneuvottelun avulla saatavien etujen täysimääräistä hyödyntämistä. Lähtökohdaksi uudessa sääntelyssä tulisi omaksua henkilökohtaisen läsnäolon rinnastaminen videoyhteyden välityksellä istuntoon osallistumiseen. Nykyisessä järjestelmässä esimerkiksi vastaajaa on mahdollista kuulla henkilökohtaisesti videoyhteyden välityksellä, mutta hän ei voi osallistua istuntoon muutoin videoyhteyden välityksellä. Tosiasiassa asian käsittelyssä on vastaajan kannalta oleellista nimenomaan hänen henkilökohtainen kuulemisensa. Tähän nähden ei ole perusteltua rajoittaa vastaajan mahdollisuutta osallistua istuntoon videoneuvottelun välityksellä myös muilta osin.

Videoyhteyttä koskevan sääntelyn tulee olla selkeää ja videoyhteyden hyödyntämisen edellytykset tulee määritellä lainsäädännössä yksityiskohtaisesti. Päätösvalta videoyhteyden käyttämisestä tulee kuitenkin jäädä viime kädessä tuomioistuimen harkintaan, koska tuomioistuimella on parhaimmat edellytykset harkita tapauskohtaisesti videoyhteyden käyttämisen soveltuvuus kulloinkin käsiteltävänä olevassa asiassa. Jos kysymyksessä monipisteysteys, videoyhteyden käyttäminen kaikki asianosaiset huomioivalla tavalla on haastavampaa. Tällöin saattaa yksittäistapauksissa olla tarkoituksenmukaista, että asianosaiset veloitetaan saapumaan istuntoon henkilökohtaisesti, vaikka videoyhteyden käyttämisen edellytykset sinällään täyttyisivätkin. Videoyhteyden käytön laajentamisen lähtökohdana tulisikin olla, että videoyhteys on tukee asian käsittelyä eikä hankaloita sitä.

Videoyhteyden tekninen toteutus on ollut toimiva. Käytössä oleva videoneuvottelulaitteisto on helppokäyttöistä ja se on toiminut pääosin moitteettomasti, minkä ansiosta asianosaisen osallistuminen istuntoon videoyhteyden välityksellä on onnistunut hyvin. Videoyhteys on mahdollistanut asianosaisen kertomuksen luotettavuuden arvioinnin vähintään samantasoisesti kuin asianosaisen osallistuessa istuntoon henkilökohtaisesti istuntopaikalla.

Videoyhteyden käytön laajentamista puoltaa osaltaan se seikka, että oikeudenkäynneissä ollaan siirtymässä entistä enemmän sähköiseen menettelyyn (mm. kirjallisten todisteiden vastaanottaminen sähköisessä muodossa, Aipa-hanke). Käytössä olevien laitteiden avulla on mahdollista esittää videoyhteyden päässä olevalle henkilölle myös kirjallisia todisteita (dokumenttikamera) siinäkin tapauksessa, että niitä ei ole esitetty sähköisessä muodossa.

Käräjäoikeusverkostoa koskevan muutoksen myötä välimatkat tuomioistuimeen pitenevät. Muutos saattaa lisätä jossain määrin istuntojen peruuntumista sen johdosta, että asianosainen jää saapumatta istuntoon. Videoyhteyttä hyödyntämällä pystytään vähentämään asianosaisten saapumatta jäämisestä aiheutuvia istuntojen peruuntumisia.

Istuntojen peruuntumisia voidaan vähentää myös oikeuspaikkasäännöksiä tarkistamalla. Nykyisen säänte-

lyn mukaan rikosasian siirtäminen toiseen tuomioistuimeen edellyttää syyttäjän pyyntöä. Vantaan kärjäoikeudessa käsitellään huomattava määrä sellaisia rikosasioita (huumausaine-, lääke- ja dopingrikos), joiden käsittely Vantaan kärjäoikeudessa perustuu siihen sattumanvaraiseen seikkaan, että rikoksen kohteena olevat aineet ovat saapuneet Suomeen lentorahtina ja rikos on paljastunut aineiden jäätyä tulliin Helsinki-Vantaan lentoasemalla. Edellä mainitun kaltaisissa huumausainerikoksissa, joissa liityntä tuomioistuimeen on vähäinen, istuntojen peruuntumisia voitaisiin välttää siten, että asia siirretään suoraan tuomioistuimen päätöksellä käsiteltäväksi sellaiseen tuomioistuimeen, jossa asian käsittely on tarkoituksenmukaisempaa, esimerkiksi vastaajan kotipaikan kärjäoikeuteen.

### *Vastaajan asema*

Arviomuistiossa esitetty videoyhteyden käytön laajentaminen vastaajan osalta on kannatettava. Videoyhteyden käyttö ei vaaranna vastaajan oikeusturvaa, kun käyttö perustuu vastaajan vapaaehtoisuuteen ja täyttää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä esitetyt edellytykset.

Videoyhteyttä on tähän mennessä hyödynnetty vastaajan kuulemiseksi todistelutarkoituksessa, minkä lisäksi vastaaja on voinut osallistua istuntoon videoyhteyden välityksellä eräissä pakkokeinoasioissa. Menettely on ollut toimivaa.

Videoyhteyden hyödyntämisen rajoittaminen rikoksen törkeyden perusteella ei ole tarkoituksenmukaista. Videoyhteyden käyttäminen tulisi lähtökohtaisesti olla mahdollista rikoksen laadusta ja laajuudesta riippumatta kuitenkin siten, että videoyhteyden hyödyntäminen jää tuomioistuimen päätösvaltaan tapauskohtaisesti harkittavaksi. Tuomioistuimella on parhaat edellytykset yksittäistapauksessa arvioida videoyhteydellä saavutettavia hyötyjä ja haittoja sekä punnita videoyhteyden käytön soveltuvuus. Videoyhteyden hyödyntäminen on perusteltua etenkin tilanteissa, joissa käsiteltävänä olevan asian liityntä asian käsittelevään tuomioistuimeen on vähäinen esimerkiksi edellä mainitut huumausaine-, lääke- ja dopingrikokset. Vastaajalla tulee tuomioistuimen harkintavallasta riippumatta säilyä oikeus halutessaan osallistua istuntoon henkilökohtaisesti.

Arviomuistiossa on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön perustuen esitetty, että asianosaisten näkökulmasta kahden avustajan käyttäminen olisi paras ratkaisu heitä videoyhteyden välityksellä kuultaessa. Tämä lähtökohta ei ole kannatettava. Tuomioistuimen ei tule puuttua puolustuksen järjestämiseen tällä tavoin, vaan vastaajalla tulee säilyä vapaus järjestää puolustuksensa haluamallaan tavalla. Keskeiseksi haasteeksi on katsottu videoyhteyden välityksellä kuultavan vastaajan ja hänen avustajansa välisen luottamuksellisen viestinnän toteuttaminen istunnon aikana siten, että avustajantehtävän toteuttaminen ei häiriinny. Sen sijasta, että vastaajalla olisi videoyhteyden välityksellä käsittelyyn osallistuessaan säännönmukaisesti kaksi avustajaa, hänellä tulisi olla mahdollisuus valita, saapuuko hänen avustajansa istuntopaikalle vai osallistuuko avustaja istuntoon vastaajan kanssa videoyhteyden välityksellä. Siinä tapauksessa, että avustaja saapuu istuntopaikalle, vastaajan ja avustajan välinen yhteydenpito istunnon aikana olisi mahdollista toteuttaa sähköisesti. Sähköinen yhteydenpito ei vaikeuta avustajan mahdollisuuksia seurata istuntoa täysipainoisesti. Sähköinen viestintä on lisäksi mahdollista toteuttaa tietoturvallisesti. Kahden avustajan käyttäminen saattaisi tulla kysymykseen poikkeustapauksissa esimerkiksi tilanteissa, joissa vastaaja on ulkomailla.

### **Kärjäoikeuden ehdotus oikeusprosessien keventämiseksi**

Käytännössä jokaisessa tuomioistuimessa on asiakkaita, jotka nostavat toistuvasti erilaisia kanteita tai hakemuksia. Tällaisten asioiden käsittelyyn kuluu tuomioistuimilla runsaasti aikaa ja resursseja. Vastaavasti se rasittaa ja työllistää menettelyjen kohteeksi joutuneita asianosaisia ja viranomaisia. Tuomioistuimilla on puutteelliset mahdollisuudet estää tällaisten ilmiselvästi perusteettomien asioiden vireillepanoa. Tuomioistuimet ovat pakotettuja käymään tällaisetkin jutut säädetyn menettelytavan mukaisesti läpi.

Vantaan kärjäoikeus ehdottaa, että oikeusministeriö valmistelee sellaisen lainsäädännön, jolla tuomioistuimet voivat nykyistä tehokkaammin puuttua perusteettomien asioiden vireille panemiseen ja käsittelemiseen. Nykyisen säännökset ”selvästi perusteettomasta” ei ole riittävät eikä niiden avulla voida tehokkaasti puuttua edellä kuvattuihin tilanteisiin. Kärjäoikeuden käsityksen mukaan joissakin maissa on voi-

massa säännöksiä, joiden perusteella tällaisten vakioasiakkaiden perusteettomasti vireille pantuihin oikeudenkäyntimenettelyihin voidaan puuttua tehokkaasti ja riittävän varhaisessa vaiheessa. Olisi myös vakavasti harkittava sellaista sääntelyä, jonka nojalla epäselvät kirjelmät ja vaatimukset voidaan tarvittaessa, säädettyjen edellytysten täytyessä, yksinkertaisesti vain palauttaa lähettäjälleen.

Lisäksi oikeusministeriön olisi syytä selvittää käräjäoikeuksien kokemuksia sähköisen asiointipalvelun käytöstä ja tarvittaessa kehittää järjestelmää ( lomaketta ) sellaiseksi, että sen kautta etenkin yksityishenkilön vireille panemat asiat kelpaisivat varmasti oikeudenkäynnin perustaksi.

### **Hallinnollinen seuraamusmaksu**

Vantaan käräjäoikeus esittää harkittavaksi hallinnollisen seuraamusmaksujen määräämistä vähäisemmistä rikoksista. Yksi esimerkki tällaisesta rikostyyppistä ovat lääkerikokset. Vantaan käräjäoikeudessa niitä käsitellään ja ratkaistaan runsaasti. Pääosin niissä on kysymys netin kautta tilattavista lääkkeistä. Lääkerikokset työllistävät tullia, tullilaboratoriota, syyttäjiä ja tuomioistuimia. Näille rikoksille on tyypillistä, että ihmisten tietoisuus lain ja eri määräysten sisällöstä on vaatimaton. Sen vuoksi tulisi harkita, että ainakin ensikertalaisten juttuja voitaisiin ratkaista kevyemmällä menettelyllä määräämällä heille seuraamusmaksu. Ainakin selvitys asiasta olisi syytä tehdä.

Lausuntoa ovat valmistellee laamannin ohella käräjätuomarit Matti Aalto, Jaana Lehto ja Risto Tikka.

Seppo Karvonen, laamanni